

ادبیات پهلوی

پرفسور و . ا . ب . هنینگ

ایران شناس آلمانی

يك شعر پهلوی*

ترجمه بقلم آقای دکتر عبدالله فریار

تحقیق و مطالعه در شعر پهلوی که بیست سال قبل بوسیله آقای بنونست* آغاز گردید بنظر میرسد که فعلا به بن بست رسیده باشد. در اینکه بعضی از متون پهلوی مانند « یادگار زریران » و « درخت آسوریک » منظوم است تردیدی نیست، ولی مسائل صوری آن یعنی مشکلات مربوط بوزن و بحر و قافیه روشن نشده است و معلوم نیست که از متون موجود بتوان به نتیجه معین رسید. در این راه دو مانع عمده وجود دارد: اول غفلت و عدم توجه نسخه نویسان است که خواننده را ناگزیر از حدسیات و احتمالات بسیار مینماید. الحاق یا حذف کلماتی مانند « و » یا حروف اضافه بنا بسلیقه و دلخواه کاتب کافست که تعادل اوزان را برهم بزند. اشکال دوم اینست که تاریخ تصنیف این اشعار معین نیست و بنابراین نمیتوان معلوم کرد که تلفظ حقیقی کلمات در اصل چه بوده است. البته وزن شعر با تغییر تلفظ کاملا تغییر میکند و یک نظر بکلمات که دو طرز تلفظ برای هر یک نوشته شده این مطلب را بخوبی میرساند.

بژاک = پیک، مزدایسن = مزدسن، روشن = روشان، اژک = ایگ، شیکنج = شکنج، میزت = میزد، درویست = دریست، هپاذر = آذر.

یک مسئله روشن است و آن اینکه اگر بخواهیم با نظر تعصب در این مطلب

* این مقاله را پرفسور هنینگ بزبان انگلیسی نوشته و در بخش سوم از مجدهمین جلد

Bulletin of the School Oriental and African Studies, University of London (1951)

چاپ شده است. برای اینکه بتوان شعر پهلوی را درست خواند همانطور که در مقاله بحروف لاتین بوده گراور شد.

— بنونست فرانسوی و از بزرگان مستشرقین عصر حاضر است.

غور کنیم به نتیجه نخواهیم رسید .

بنابر اندیشه و تصورات قبلی که از مطالعه اوستا (که مسائل مربوط با آنهم مورد تردید است) حاصل شده مبنی بر اینکه اصول اوزان هجائی است ناچار در اشعار پهلوی اصلاحات زیادی پدید آمده است .

پس در هر جا که حذف کلمات نامناسب موجب کوتاه شدن بیت یا مصرع میشده کلمات دیگری میکذاشتند و یا اینکه تلفظ آنها را تغییر میدادند . اما این نظریه که اصول اوزان بر تکیه صدا قرار دارد صحیحتر بنظر میرسد و ما را از لزوم تغییر زیاد متن بی نیاز میسازد . تعداد و کمیت هجاهای یک مصرع را میتوان متغیر باقی گذاشت و تلفظ دقیق کلمه اختلاف زیادی را ایجاد نخواهد کرد .

در منظومه « درخت آسوریک » که آقای بنونیست تحقیقات خود را بر روی آن آغاز کرد شواهد روشنی در تأیید این نظریه یافت میشود . تمام این منظومه که از لحاظ تعبیر و معنی کلمات از غالب متون دیسگر پهلوی کمتر اشکال دارد دارای مصرعهای بلند است که هر کدام بطور متوسط دارای دوازده هجا میباشد و در وسط دارای سخته است . قسمت اول هر مصرع بهمان روش است که در تمام ابیات تکرار میشود، مانند (فلان از من کردند یعنی فلان از من میسازند) . کلمه اول ممکن است دارای یک یا دو یا سه هجا باشد بطوریکه قسمت اول مصرع میتواند پنج یا شش یا هفت هجا داشته باشد . آیا این مطلب دلیل بر آن نیست که ارزش کلمه از لحاظ

12	<i>čōb aš man karēnd</i>	<i>kē tō grīw¹ māzēnd²</i>	$5 + 5 = 10$
11	<i>rasan aš man karēnd</i>	<i>kē tō pāy bandēnd</i>	$6 + 5 = 11$
42	<i>ambān aš man karēnd</i>	<i>wāzārgānān wasnād³</i>	$6 + 6 = 12$
34	<i>kamar aš man karēnd</i>	<i>kē āznāyēnd⁴ pad murwārīd⁵</i>	$6 + 8 = 14$
6	<i>gyāgrōb aš man karēnd</i>	<i>kē wirāzēnd mēhan ud mān</i>	$6 + 8 = 14$
16	<i>tabangōk aš man karēnd</i>	<i>dārūgdān wasnād</i>	$7 + 5 = 12$
37	<i>maškīžag⁶ aš man karēnd</i>	<i>kē sūr abar wirāzēnd</i>	$7 + 7 = 14$

وزن مربوط بتعداد هجاهای آن نیست. بلندی یا کوتاهی قسمت اول مصرع تأثیری در قسمت دوم ندارد:

در اینجا منظور نقل کلیه متن منظومه «درخت آسوریک» که مشکلات بسیار دارد نیست. نقل چند بیت مربوط بهم که بر حسب تصادف انتخاب شده کفایت نشان دهد اثری که از نقل چند بیت فوق ایجاد میشود گمراه کننده نمیباشند.

اینک چند بیت از آن:

1	<i>draxt-ē rust est</i> <i>bun-aš hušk est</i> <i>warg-aš nay mānēd</i> <i>šīrēn bār āwarēd</i>	<i>tar ō šahr asūrīg</i> <i>sar-aš est tarr</i> <i>bar-aš mānēd angūr</i> <i>mardōhmān wasnād</i> ⁷	4 + 6 = 10 4 + 4 = 8 5 + 5 = 10 6 + 5 = 11
15	<i>tābistān sāyag hēm</i>	<i>pad sar šahrdārān</i>	6 + 5 = 11
16	<i>šīr</i> ⁸ <i>hēm varzīgarān</i>	<i>angubēn āzādmardān.</i>	6 + 7 = 13
17	<i>tabangōg aš man karēnd</i> <i>šahr ō šahr barēnd</i>	<i>dārōgdān wasnād</i> ¹ <i>bižišk ō bižišk.</i>	7 + 5 = 12 5 + 5 = 10
18	<i>āšyān hēm murwīzagān</i>	<i>sāyag kārđāgān.</i> ²	7 + 5 = 12
19	<i>astag</i> ³ <i>bē abganēm</i> <i>kad hirzēnd mardumag</i>	<i>pad nōg būm rōyēd</i> <i>kum bē nē wināsēnd</i>	6 + 5 = 11 6 + 6 = 12
20	<i>bašn-um</i> ⁴ <i>est(?) zargōn</i> <i>hawīž mardumag</i> <i>aš man bār x^warēnd</i>	<i>yad ō rōž yāwēd.</i> ⁵ <i>kēs nēst may ud nān</i> <i>yad amburd ōštēnd</i> ⁶	5 + 5 = 10 5 + 5 = 10 5 + 5 = 10
27	<i>wāžēnd-um pad' afsūn</i> <i>ku wās a'i ud wad-xrad</i>	<i>pārsīg mardōhm</i> <i>abē-sūd draztān</i>	6 + 4 = 10 7 + 5 = 12
28	<i>yad</i> ⁷ <i>tū bār āwarē</i> <i>gušn-at abar hirzēnd</i> ⁸	<i>mardōhmān wasnād</i> <i>pad ēwēn čē gāwān</i>	6 + 5 = 11 6 + 6 = 12
29	<i>x^wad gumānīg ahēm</i> ⁹	<i>ku rūspīg-zādak a'i</i> ¹⁰	6 + 7 = 13
30	<i>abēžag Dēn Māzdēsnañ</i>	<i>čē čāšt</i> ¹¹ <i>x^wābar Óhrmazd</i>	7 + 6 = 13
31	<i>yud aš man kē buz hēm</i>	<i>yaštan nē šahēd keč</i> ¹²	6 + 6 = 12
32	<i>čē jiw aš man karēnd ;</i> <i>Gōš-urwa, yazd</i> <i>hawīž Hōm tagīg—</i>	<i>andar yazišn yazdān—</i> <i>harwēn čahārpāyān,</i> <i>nērōg aš man est.</i>	6 + 6 = 12 4 + 6 = 10 5 + 5 = 10

33	<i>hawiz¹ bār-yāmag² yud až man ke buz hēm</i>	<i>čē³ pad pušt dārēm kardan nē šahēd.</i>	$5 + 5 = 10$ $6 + 5 = 11$
35	<i>mōzag hēm saxtag⁴ angustbān husrōgān</i>	<i>āzādān wasnād šāh hāmhirzān.⁵</i>	$5 + 5 = 10$ $6 + 4 = 10$
36	<i>mašk-um karēnd ābdān pad garm rōz ud rabīh⁶</i>	<i>pad dašt ud viyābān sard āb až man est.</i>	$6 + 6 = 12$ $6 + 5 = 11$
39	<i>nāmag až man karēnd daftar ud pādaxšīr</i>	<i>frawardag dibūwān⁷ abar man nibēsēnd</i>	$6 + 6 = 12$ $6 + 6 = 12$
42	<i>ambān až man karēnd kē nān ud pust⁸ ud panīr kāpūr ud mušk syā(w) was yāmag šāhwār pad ambān āwarēnd</i>	<i>wāzārgānān wasnād harwīn⁹ (?) rōyn-x^wardīg¹⁰ ud xaz¹¹ tuxārīg padmōzan kanīgān frāz¹² šahr čē Ērān</i>	$6 + 6 = 12$ $7 + 5 = 12$ $5 + 5 = 10$ $5 + 6 = 11$ $6 + 6 = 12$
49	<i>kad buz ō wāzār barēnd harw kē dah drahm nē dārēd</i>	<i>ud pad wahāg dārēnd frāz ō buz nē āsēd¹³ ;</i>	$7 + 6 = 13$ $7 + 6 = 13$
	<i>amrāw¹ pad dō pašīz dān ud astag tō šowē</i>	<i>kōdagān xrīnēnd frāz ō kōy murdān.²</i>	$6 + 5 = 11$ $7 + 5 = 12$

تنها بیان اینکه این منظومه بر اصل تکیه صدا قرار دارد ما را از تحقیق و تفحص بیشتر بی نیاز نمیسازد، بلکه برعکس برای کشف هجاهای تکیه دار و محل آنها در مصرع و بسیاری مسائل دیگر مطالعه و تحقیق دقیق لازم است. مثلاً چنین بنظر میرسد که حدود اختلاف تعداد هجاها با کمال دقت تعیین شده است. اختلاف بین حد اکثر و حد وسط و بین حد اقل و حد وسط ظاهراً مساوی است. مثلاً در «درخت آسوریک» حد وسط تعداد هجاها در هر مصرع ۱۲ است و حداکثر ۱۴ و حداقل ۱۰ (بجز یک استثنا در بند اول که کافیه متن را مورد شک قرار دهد). بنا بر این تعداد تنوع این منظومه ۲ است.

دنباله دارد